

KUN SUKUPUOLI ALKOI KIRJOITAA – NAISTOIMITTAJIEN HISTORIAA ETSIMÄSSÄ

**Henrika Zilliacus-Tikkanen:
NÄR KÖNET BÖRJADE SKRIVA.
KVINNOR I FINLÄNSK PRESS
1771–1900. Finska vetenskaps-
societeten. Helsingfors 2005. 191 s.**

Henrika Zilliacus-Tikkanen hiihtää jälleen umpihankea meidän muiden edellä. Aikanaan Zilliacus-Tikkanen ryhtyi gradussaan *Kvinnlig och manlig journalistik. Nyhetsvärdering ur jämställdhetssynvinkel* (1982) ensimmäisenä suomalaisena feministitutkijana ravistelemaan pyhää uutistutkimusta ja -instituutiota ja jatkoi sitä väitöskirjassaan *Journalistikens essens i ett könsperspektiv* (1997). Nyt hän on ensimmäinen journalismin tutkija, joka on ottanut aiheekseen naistoimittajien historian. Toki toimittajan työtä tehneistä naisista on kirjoja kirjoitettu, samoin kuin kirjoittavista ja kuvaavista naisista yleensäkin, mutta näkökulma on ollut toinen. Itse esimerkiksi tutkin väitöskirjassani ensimmäisiä naispuolisia filmijournalisteja – siis nykyisten tv-toimittajien esiäitejä. Kukaan suomalainen ei ole kuitenkaan kirjoittanut näin laajasti naistoimittajien historiasta eikä nimenomaan journalismin tutkimuksen näkökulmasta.

Zilliacus-Tikkasen työ on perustutkimusta. Siinä kartoitetaan ja kuvaillaan naistoimittajien varhaisvaiheita ennen 1900-lukua. Työssään hän on tukeutunut lähinnä toisen käden lähteisiin: erilaisiin kyseisistä naisista kirjoitettuihin kirjoihin ja lehtijuttuihin sekä heidän itsensä kirjoittamiin teoksiin. Arkistotyötä hän on tehnyt muutaman tutkitun osalta.

Zilliacus-Tikkasen näkökulma nousee journalismin tutkimuksesta ja naistutkimuksesta. Hän haluaa tietää, keitä olivat ensimmäiset lehtiin kirjoittaneet naiset, minkälaiset olivat heidän elämänvaiheensa pääpiirteissään, ja mistä ja miten he kirjoittivat. Hän on myös kiinnostunut siitä, mitkä tekijät mahdollistivat nai-

sille pääsyn miesten hallitsemaan journalismiin ja kirjoittivatko naiset naisellista journalismia (*kvinnlig journalistik*)? Naiselliseksi journalismiksi Zilliacus-Tikkanen kutsuu journalismia, joka muodostuu pikemminkin pehmeistä kuin kovista uutisista, pikemminkin laajoista yhteyksistä kuin kovista faktoista ja tuo esiin ruohonjuuritason seurauksia pikemminkin kuin eliitin näkökulmaa. Leimallista sille myös on toimittajan henkilökohtainen sitoutuminen ja empatia.

Ajallisesti työ rajautuu vuosiin 1771–1900. Tuolta ajalta löytyy lähes sata erilaisiin lehtiin aktiivisesti kirjoittanutta naista. Heistä kaikista on maininta ja lyhyt kuvaus kirjan lopussa, mitä pidän hyvin arvokkaana tutkimustuloksena. Ryhtyessään työhön Zilliacus-Tikkanen kartoitti aluksi vuosina 1771–1950 lehtiin kirjoittaneet naiset eri matrikkeleista. Heitä löytyi yli kolmesataa kappaletta. Kaikkia näitä naisia ei voinut kutsua ammattitoimittajiksi – jotkut heistä kirjoittivat ainoastaan satunnaisesti muutama runon lehtiin.

Kaksi ensimmäistä lehteen kirjoittanutta naista olivat Brita Sidonia Gadd ja Catharina Charlotta Swedenmarck. Molemmat kirjoittivat muutaman runon ensimmäiseen suomalaiseen sanomalehteen *Tidningar utgifne av et Sällskap i Åbo* heti sen ensimmäisenä ilmestymisvuonna 1771. Lehden toimitus otti ilolla vastaan naisten runot ja toivoi, että ”sukupuoli” laajemminkin innostuisi kirjoittamaan. Tämän toimituksen sukupuoli-kommentin pohjalta Zilliacus-Tikkanen on muotoillut kirjansa hauskan ja paljastavan otsikon. Swedenmarck julkaisi lehdisä runoja vuoteen 1775; Gaddilta ei ole löytynyt myöhempiä julkaisuja. Näiden ensimmäisten kirjoitusten jälkeen ei naisten kirjoituksia ole löytynyt suomalaisista sanomalehdistä ennen kuin vasta vuodelta 1801, jolloin Catharina Charlotta Ross kirjoitti runon *Åbo Tidningiin*.

Ensimmäinen suomalainen aikakauslehti ja samalla ensimmäinen suomalainen naistenlehti *Om konsten att rätt behaga* alkoi ilmestyä vuonna 1782. Sen julkaisija oli J.C. Frenckellin kirjapaino, jota johti omistajan kuoleman jälkeen tämän vaimo. Lehden toimittajaa ei varmuudella

tiedetä, mutta Zilliacus-Tikkanen esittää, että toimittaja olisi voinut olla ruotsalainen, Suomessa jonkin aikaa asunut Catharina Ahlgren.

Varsinaisesti kirjassa keskitytään kolmeentoista keskeisimpään Suomessa 1800-luvulla ennen kaikkea sanomalehtiin kirjoittaneeseen naiseen. Näin ollen esimerkiksi Alma Söderhjelm ei ole mukana, koska hän kirjoitti lähinnä ruotsalaiseen lehtiin. Kunkin elämäntaiheet, koulutus ja journalistiset saavutukset käydään läpi. Tarinan yhteydessä on myös julkaistu yksi juttu kultakin toimittajalta ja jutun loppuun tutkija on kirjoittanut siihen liittyvän kommentin. Useimmat jutut on valittu kirjoittajalle tyypilliseltä aihealueelta. Tekla Hultin kuitenkin kirjoittaa naistoimittajana olemisesta ja Adelaïde Ehrnroothin yleensä naisten mahdollisuuksista.

Ensimmäiseksi naispuoliseksi toimittajaksi Zilliacus-Tikkanen nimeää Fredrika Runebergin, joka toimitti 1830-luvulla *Helsingfors Morgonbladia* miehensä nimellä ja julkaisi runoja omalla nimellään. Adelaïde Ehrnrooth oli ensimmäinen naistoimittaja, joka kirjoitti omalla nimellään. Hän aloitti vuonna 1869 *Helsingfors Dagbladissa*. Eva Ljungberg oli ensimmäinen nainen, joka kirjoitti säännöllisesti eri lehtiin. Minna Canth aloitti toimittajan uran miehensä apulaisena, mutta perusti myöhemmin oman lehden. Anna Edelheim kirjoitti useisiin eri lehtiin ja tuli palkituksikin jutuistaan. Myös Alli Trygg kirjoitti useisiin lehtiin ja toimitti yli kolmekymmentä vuotta lastenlehtiä. Helena Westermarck – myös taidemaalarina tunnettu – oli naisille suunnatun *Nutid*-lehden toimittaja. Maria Ramstedt oli ensimmäinen sanomalehden naispäätoimittaja. Hän toimitti *Savonlinna*-lehteä miehensä kuoleman jälkeen. Alexandra Gripenberg oli tunnettu naisasianainen, joka toimitti toistakymmentä vuotta *Koti ja Yhteiskunta*-lehteä. Tekla Hultin oli maan ensimmäisiä naistohtoreita ja ensimmäinen vakinaisen päivälehdessä naistoimittaja. Hän toimi *Päivälehdessä* ulkomaantoimittajana. Annie Furuholm työskenteli päivälehdessä 1890-luvulla ja avusti lehtiä ulkomaanmatkoiltaan. Myös Elsa Lindberg-Dov-

lette avusti lehtiä ulkomaan matkoiltaan. Minna Forssista tuli *Veckobladetin* päätoimittaja miehensä kuoleman jälkeen.

Yhteistä ensimmäisille naisille oli, että monet heistä olivat naimattomia. Naimisissa olevat olivat avioliitossa julkaisu-toiminnassa työskentelevän miehen kanssa. Monen naisen kohdalla ura eteni siten, että hän avusti ensin miestään ja miehen kuoltua otti vastuun lehdestä. Monet olivat opiskelleet opettajaseminaarissa. Opettajan ammattihan oli ensimmäisiä naisille mahdollisia intellektuelliammattajeita. Zilliacus-Tikkanen päätyy siihen, että naisellisen journalismin käsite luonnehtii varsinkin hyvin pioneeritoimittajien juttuja. Tosin on muistettava, että journalismi ylipäättään muistutti tuolloin enemmän naisellista journalismia kuin nykyisen valtavirtajournalismi.

Pidän Zilliacus-Tikkasen työtä arvokkaana ja hyvin kiinnostavana tutkimuksena naisten vaiheista journalismissa. Toivon, että siitä muodostuu päänavaus naistoimittajien historian kirjoitukselle myöhemmiltäkin ajoilta. Työn pohjalta voidaan vastedes ottaa myös helpommin erilaisia näkökulmia varhaisvaiheen toimittajiin ja heidän journalismiinsa.

Vaikka Zilliacus-Tikkanen kirjoittaa eksaktisti ja hyvin jäsennellysti, mielestäni työstä näkee, että historian kirjoittajana hänen otteensa on vielä vähän hapuileva. Esimerkiksi kirjoittaja ei ole tekstissään juuri esitellyt ja arvioinut lähteitään, kuten historian tutkimuksessa tapana on. Tämä on mielestäni puute kirjassa, joka perustuu lähinnä toisen käden lähteisiin, osittain perustutkinto-opiskelijoiden oppinnäytteisiin. Lukijaa jää myös vaivamaan kysymys, missä määrin tutkittavista olisi ollut mahdollista löytää arkistoja. Yksi kartoittavan tutkimuksen osa ja anti myöhemmälle tutkimukselle olisi voinut olla analyttinen kartoitus naistoimittajien sivuavista tai käsittelevistä julkaisuista, niin sanottu kirjallisuuskatsaus. Lähteiden luokittelu ei myöskään noudata historian kirjoituksessa vakiintunutta tapaa erotella aikalais- ja tutkimuskirjallisuus, vaan kaikki kirjallisuus listataan saman otsikon alle. Lähteisiin viittaava otsikko löytyy kirjan lopusta kahteen kertaan, mikä hämmentää lukijaa. Myös arkisto-

luettelo puuttuu. Lähdeluettelon puutteet olisivat olleet helposti korjattavissa, mikä olisi selkeyttänyt työn lähtökohtien arviointia.

Kirjaan on liitetty kaksikin englanninkielistä tiivistelmää, lyhyempi ja pidempi, mikä tuntuu oudolta – etenkin, kun suomen- ja ruotsinkieliset tiivistelmät puuttuvat. Zilliacus-Tikkanen sanoo kirjoittaneensa kirjansa nykytoimittajille kertoakseen, että naiset ovat Suomessa toimittaneet yhtä kauan kuin meillä on ollut lehtiäkin. Naiset journalismissa eivät siis ole mitään uusia tulokkaita, vaikka näin usein esitetäänkin. Zilliacus-Tikkasen projektia ei voi kuin kannattaa. Teos kannattaisikin kääntää myös suomeksi.

TARJA SAVOLAINEN

SAKSALAISTA MEDIAN FILOSOFIAA

**Mike Sandbothe&Ludwig Nagl
(toim.) SYSTEMATISCHE MEDIENPHILOSOPHIE. DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE. Sonderband 7, Akademie Verlag, Berlin 2005, 410 s.**

Saksalaisessa mediatutkimuksessa käydään parhaillaan vilkasta keskustelua mediafilosofiasta. ”Mediaalinen käänne” on saanut innoituksensa McLuhanilaisesta välineontologiasta ja Wittgensteinin ajattelusta, jonka mukaan kielen käyttö muovaa oleellisesti ajatteluamme. Median käsite on keskustelun ytimessä, ja *Systematische Medienphilosophie* valottaa lähestymiskulmia eri medioihin kattavasti. ”Systemaattinen” mediafilosofia saattaa otsikollaan karkoittaa potentiaalista lukijakuntaa. Systemaattinen ei kuitenkaan viittaa millään tavoin systeemeihin, sulkeutuviin järjestelmiin, joilla olisi selvä *closure*. Toimittajat vakuuttavat johdannossaan, että pikemminkin kirjassa pyritään antidogmaattiseen asenteeseen, joka sallii diskurssien moninaisuuden. Mediaa voi tulkita niin arjen, tieteen kuin filosofiankin tasoilla. Teorian johtotähtenä on mediallysuuden ilmenemisen tavoittaminen kaikessa moninaisuudessaan. Medioitumista lähestytään pikemminkin liikkeenä, myös erilaisten metodisten näkökulmien muunnoksina tanssista tietokoneisiin.

Kirjoittajat pohtivat Gilles Deleuzen ja Felix Quattarin jo muutama vuosikymmen sitten poleemisesti esittämää kysymystä ”mitä filosofia on?” niin viestintäkuin mediatutkimukselliseltakin kannalta, niin audiovisuaalisissa medioissa kuten valo- ja elokuvan tutkimuksessa, tanssi- ja teatteritaiteessa sekä kielitieteessä, kuin filosofiassa ja sosiologiassa. *Systematische Medienphilosophie* jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäisenä tarkastellaan aistimellisuuden välittyneisyyttä, tilan, ajan ja aistinten mediafilosofiaa. Toinen osa on saanut otsikokseen ”semioottiset informaatio- ja viestintävälineet”. Siinä keskustellaan viestinnän mediafiloso-